

LITTERATUR

EN MONUMENTAL KARL JOHANSBIOGRAFI

Anmälan av professor LUDVIG STAVENOW, Uppsala

Den första delen av Höjers stora Karl Johansbiografi, som utkom för några sedan, skildrade sitt föremåls märkliga levnadsöden före valet till svensk tronföljare eller »den franska tiden» av hans levnad. Helt nyligen har biografien fortsatts genom en andra del, ägnad tronföljarvalet och kronprinstiden intill tronbestigningen.¹

Denna nya del är liksom den föregående en mäktig volym som redan genom sitt omfång inger respekt för författarens arbetsförmåga. Det har förvisso krävts en stor energi för att inom så kort tid kunna framlägga densamma. Visserligen behandlar den endast några få år av Karl Johans liv men otvivelaktigt de mest innehållsrika och betydande, i själva verket höjdpunkten av hans levnadsbana. Förutsättningen härför har givetvis varit att docent Höjer sedan många år tillbaka ägnat sin forskning åt just detta parti av Sveriges och Europas historia och genom sin gradualavhandling samt en mångfald speciella uppsatser och essayer belyst tidens politiska händelser, särskilt Sveriges deltagande i det stora koalitionskriget mot Napoleon. Han var därigenom särdeles väl rustad att giva en kring den svenska kronprinsen koncentrerad skildring av dessa års diplomatiska och militära företeelser.

Vad som främst imponerar vid ett studium av Höjers nya bok är just den utomordentligt grundliga och vederhäftiga forskning som ligger bakom densamma. Det har gällt att mitt ibland de många literära, delvis halvt diktade eller legendariska skildringarna av en underbar och fängslande levnadsbana lägga fram en verkligt vederhäftig berättelse, stödd på ett så vitt möjligt fullständigt och med modern kritik sovrät och bedömt källmaterial. Detta har också lyckats författaren. Enligt planen är arbetet skrivet för en större bildad allmänhet och den vetenskapliga apparaten har därför icke fått tynga själva texten. Men författaren har kunnat bifoga en detaljerad redogörelse för sina källor, inneslutande på samma gång en rikedom av kritiska exkurser. För den historiska vetenskapen har denna källkritiska del ett särskilt och bestående värde i det att den ger varje forskare möjlighet till kontroll och en välkommen ledning vid fortsatt specialforskning.

Främst bland de rika källor varur Höjer kunnat ösa står otvivelaktigt det Bernadotteska familjearkivet som här för första gången kunnat i full utsträckning tillgodogöras för forskningen. Därigenom har framför allt en säker och dokumenterad uppfattning av Karl Johans egen åskådning, hans motiv vid varje viktigare avgörande och

¹ Carl XIV Johan av Torvald T:son Höjer. Kronprinstiden. Norstedts.

hans förhållande till samtida personer och problem kunnat vinnas. För att nå en fullständig och allsidig bild av sitt föremåls verksamhet under dessa år har han därjämte måst uppsöka det aktmaterial som förefinnes i en stor mångfald av offentliga och privata arkiv och bibliotek inom och utomlands förutom det att han haft att genomgå den föregående utomordentligt rika ämneslitteraturen. Uppgiftens svårighet ökas därav att dessa års komplicerade historia bjuder på en mångfald problem kring vilka ända från början en livlig debatt pågått och ännu pågår, stundom med ganska mycken lidelse och överdrift. Varje våldsammare kris i det europeiska statssystemets moderna utveckling alstrar en mångfald av motstridiga omdömen och därmed uppgifter för en kommande forskning. De bliva desto svårare ju mer själva källmaterialet i sig inrymmer skilda meningar och påståenden och genom sin stora rikedom ökar mödan av kritisk granskning. Detta gäller alldeles särskilt vår egen tids stora världshändelser men även, om ock i mindre mått, Napoleonstiden och särskilt den kris vari det napoleonska världsväldet gick under. Marskalk Bernadotte, dittills en andraplansfigur i det stora dramat, kom helt plötsligt genom ödets nyck att få en huvudroll däri. Om den första delen av biografien främst behandlat frågor av vikt för att förstå hans tidigare öden, varvid källmaterialet oftast varit synnerligen fragmentariskt och problemen snarare av personlig art än av allmännare betydelse, är kronprins Karl Johans ställning i centrum av tidens händelser däremot förknippad med de mest djupgående spörsmål rörande både honom personligen och tidens hela historia i dess relation till hans verksamhet.

Höjer har belyst denna verksamhet på ett sätt som torde bliva en bestående vinning för historisk vetenskap. I detalj kan ju alltid åtskilligt nytt komma att tilläggas. I värdesättning komma väl alltid motsatta meningar att präglade en diskussion som ju får sin ständiga eggelse i nya tidshändelser och deras återverkan på äldre historiska företeasers bedömande. Men den ingående, väl dokumenterade och efter moderna kritiska krav gjorda berättelsen rubbas icke därav och Höjers objektiva diskussion av de avgörande momenten i kronprins Karl Johans historia har skapat den fasta grundval på vilken en följande debatt alltid måste röra sig. Därmed är också sagt att Höjers arbete nått det bästa vitsord som kan givas ett modernt historiskt verk.

Vad stilen eller framställningen beträffar är den såsom alltid i Höjers arbeten värdad, klar och enkel. Författaren älskar tydligen ej att gå in i spekulationer om de möjligheter som städse framträda såsom alternativ till det faktiskt skeende eller att söka fånga meningen i det som sker under synpunkter som ett spekulativt betraktelsesätt av historien alltid kan erbjuda. Händelserna få tala för sig själva och de handlande personernas motiv hämtas fram ur deras egna yttranden och skriftliga uttalanden, kritiskt fastställda så vitt möjligt som deras innersta syften och tankar. Måhända kunde berättelsen här och där vara mer koncentrerad och översiktlig. En alltför bred redovisning av diplomatiska underhandlingar med deras varandra korsande

förslag, dunkla syften och svårtolkade överenskommelser verkar lätt tröttande, särskilt i en skildring som avser en större läsekrets. Alldeles fria från en dylik tyngd äro vissa partier av Höjers skildring icke, måhända beroende av att de på samma gång fått inrymma en dold polemik mot avvikande åskådningar. Den nya delen av biografien är därför delvis något tunglästare än den förra. Men så rör den sig också om så mycket betydelsefullare händelser och utgör i själva verket på samma gång en översikt av en av den nyare historiens viktigaste kriser.

Författaren antyder i sitt förord att några stora och märkliga nyheter som skulle väsentligen förändra en redan traditionell bild knappast förefinnas i hans bok. Det var ej heller att vänta. När det gäller så pass moderna tider som Napoleonsepoken har händelsernas gång redan från början annoterats och kommenterats av samtida och eftervärld i så rikt mått att det knappast längre går att finna nya märkliga eller överraskande fakta av större vikt, utan uppgiften blir snarare att skingra missuppfattning och legend, ge säkrare besked rörande omdiskuterade förhållanden samt även att med en rikedom av kritiskt fastställda detaljer ge konkretion åt berättelsen och fylligare och sannare karakteristik av personligheter. Det är just vad författaren gjort och både den negativa och positiva sidan av hans forskningsuppgift har på lika förträffligt sätt beaktats. Hans berättelse är fylld av intressanta moment beträffande både händelsernas förlopp och diskussionen av orsaker och motiv. Här nedan blir blott tillfälle att dröja vid några väsentligare punkter däri.

Först möter oss då den underbara sagan om huru den franska marskalken, uppkomlingen från ett sydfranskt lägborgerligt hem under revolutionens upprörda sociala omvälvningar, helt plötsligt och i strid med den svenska regeringens en gång fattade beslut och redan bekantgjorda förslag kom att utses till den urgamla svenska kronans blivande innehavare. Berättelsen härom är städse lika spännande och förvånansvärd, hur ofta den än skildras. Från svensk sida har allt som kunnat belysa händelseförloppet hemma vid riksmötet i Örebro redan längesedan framdragits ur arkiven och enskildas gömmor och rikligen kommenterats. Även från fransk sida har tilldragelsen i hög grad beaktats, men både marskalk Bernadottes egen verksamhet sedan planerna på hans val kommo till hans kännedom och kanske framför allt Napoleons hållning — det otvivelaktigt viktigaste problemet — varit rätt litet kända och undersökta. Höjer visar att både Bernadotte energiskt ehuru självfallet så hemligt som saken krävde arbetat för sin kandidatur och att Napoleon, som visserligen hade att taga hänsyn till sin mäktige allierade kejsar Alexander och sin trogna bundsförvant kungen av Danmark samt därjämte stod inför ett svårt val bland de sina om en fransk prins eller marskalk från svenskt håll verkligen åstundades, funnit klokast att icke officiellt göra något bestämt uttalande som i tid kunde nå Sverige men dock indirekt och under hand låta antyda att Bernadottes val överensstämde med hans önskan. Att Napoleon icke alldeles gärna såg valet länkas just på

Bernadotte som han misstänkte såsom en hemlig motståndare och rival är ganska uppenbart, men någon annan av sina närmaste hade han knappt att rekommendera då hans styvson Eugène Beauharnais, vicekonungen av Italien, vid en diskret förfrågan visade sig ovillig. Allt som det spröda materialet härom kan upplysa har skarpsinnigt och övertygande framlagts på ett sätt som ganska definitivt löser de invecklade spörsmålen.

Huvudintresset vid bokens studium riktar sig sedan mot ett av den moderna svenska historiens mest omdebatterade problem, 1812 års politik och dess förutsättningar. Det är här fråga om Karl Johans främsta personliga insats i vårt lands öden. Förberedelserna till den märkliga omkastningen i svensk politik i strid mot traditioner och säkerligen ock mot en ganska enhällig folkmening gå i själva verket tillbaka till tiden för Karl Johans ankomst. Han har tydligen ganska snart fått klart för sig huru prekärt den svenska statens läge var efter freden i Fredrikshamn, inklämt som landet var mellan den dansk-norska staten och ett Ryssland som utom östersjöländerna behärskade hela Finland och därtill ett gott stycke av nordligaste Sverige. Bristen i rikets inre organisation var därjämte uppenbar och vittnade om en svaghet som närmade sig en fullkomlig upplösning av den urgamla rättsordningen. Här var tydligen ett kraftigt ingrepp av nöden om den lilla svenska staten skulle bestå i längden inför tidens upprörda stormar.

Den franska marskalken kände det europeiska lägets inre spänning och faror på ett helt annat sätt än de oerfarna svenska män som sutto vid ledningen. Han var fullt medveten om att ett utbrott av en storeuropeisk kris förestod och han kände väl till svagheten i Napoleons till synes så lysande ställning och de inre fientliga krafter som arbetade på att undergräva det franska kejsardömet. Det blev därför hans bestämda övertygelse att det populära programmet av Finlands återerövring med fransk hjälp hade ringa utsikt att förverkligas och att det endast skulle medföra nya olyckor eller en i längden ohållbar ställning. Ett förvärv av Norge, som även det tillhörde den svenska politikens gamla önskemål, skulle då på ett effektivare sätt frigöra den svenska staten ur dess farliga läge och giva den en mer tryggad tillvaro. Frågan var blott huru ett dylikt program skulle kunna realiseras, med eller mot Napoleon, med eller mot Ryssland och England. Utan ett aktivt ingripande i den stora politikens motsatser var i varje händelse en verklig förbättring av läget omöjlig.

Tiden var ännu icke mogen för ett bestämt partitagande vid den nya tronföljarens ankomst. Hans första år blev därför ett utomordentligt svårt och krävande skede i hans liv. Motsatsen mellan Napoleon och Alexander skärptes blott allt mer under år 1811 utan att ännu medföra en formlig brytning. Lockelser och anbud kommo i mer eller mindre förtäckt form från båda hållen. Kanske både Norge och Finland kunde förvärfvas, kanske delar av bådadera eller endera. Även förvärv på tysk mark kunde ifrågakomma såsom bytesobjekt mot delar av Norge vid ett kommande tillfälle. Kombinationernas möjlighet var stor och 1811 års trevande underhandlingar åt båda hållen

utmärktes av märkliga omkastningar i planer och förslag allt efter konjunktureernas växling.

Det var ett oerhört farligt och spännande spel varpå den svenska politiken inlätit sig då den förberedde ett aktivt ställningstagande i en förestående storeuropeisk konflikt. Höjer har trängt djupt in i dessa långvariga, svåra och växlingsrika förhandlingar och ingående skildrat deras förlopp med anförande av belysande citat ur akterna, främst Karl Johans egna brev. Så mycket synes med ganska stor visshet framgå av hans undersökning att Karl Johan icke någonsin under dessa förhandlingar släppte tanken på Norges förvärv i någon form. Att Napoleon icke kunde förmås överge sin danska bundsförvant och tillmötesgå detta krav var tydligen en av anledningarna till att Karl Johan icke kunde söka en lösning av den svenska statens yttre livsproblem genom en anslutning till honom. När så följande år den europeiska krisen kom till utbrott blevo allianstraktaten i Petersburg och de märkliga avtalen vid mötet i Åbo det givna logiska resultatet av Karl Johans diplomati.

Detta avgörande steg, 1812 års politik, var från början och kommer antagligen allt framgent att bliva föremål för olika bedömande. Höjer uttalar icke någon egen subjektiv mening härom. Han vill blott skildra underhandlingarnas förlopp och finna de avgörande motiven främst hos den svenska politikens ledare men även hos de andra huvudagerande. Icke desto mindre får läsaren mer eller mindre omedvetet intrycket av att författaren icke blott söker förklara den svenska politiken utan även försvara densamma eller i alla händelser finner skälen emot en anslutning till Frankrike ganska väl grundade. Helt säkert voro de också det. Det torde böra medgivas även om man samtidigt tillstår för sig själv att man därvid faller ett omdöme som icke kan frigöras från kunskapen om den stora kampens utgång. Det var väl också knappast en anslutning till Napoleon i hopp om Finlands återerövring — vartill de svenska statsmännen utan Karl Johans ledning antagligen skulle drivits av den franska politiken — som utgjorde det statsmannamässiga alternativet till Karl Johans politik utan en väpnad neutralitet som vid krisens höjdpunkt genom hot eller lockelse att övergå till krigsdeltagande skulle kunnat förmå Ryssland att frivilligt avstå Finland eller åtminstone medge en fördelaktig gränsreglering i norr och åländska öarnas återlämnande. Även en dylik möjlighet skymtar i det politiska kaleidoskopets många formationer. Huruvida en dylik vinst, som åtminstone av kejsar Alexander personligen torde fattats såsom en svår dekonfityr, skulle blivit bestående efter den utgång som striden fick och väl fått även om Karl Johans Sverige ej deltagit däri, må väl anses ovisst. Men säkerligen låg dock däri ett nationellt program av verkligt värde.

1812 års uppgörelser rubbades ganska snart. Dess huvudtanke att genom ett hastigt angrepp på Danmark med rysk hjälp förvärva Norge innan en svensk här ingrep i Tyskland till Rysslands och koalitionens bistånd kunde till följd av händelsernas snabba utveckling ej förverkligas. Angreppet mot Danmark måste eftersättas deltagandet i den stora världskampen, och Norges förvärv rycktes i ett

ovisst fjärran. Den svenska insatsen i fälttåget har icke minst varit föremål för diskussion. Karl Johans stora militära anseende gav honom från början en framskjuten ställning inom koalitionen högsta ledning. Det har varit en omstridd fråga i vad mån den stora fälttågsplanen varit hans verk eller icke. Författaren har i denna punkt kunnat stödja sig på ett synnerligen rikt och ingående meningsutbyte främst bland tyska och österrikiska militärhistoriker, vilket ganska bestämt stannat vid att erkänna Karl Johans andel däri såsom den främsta. Karl Johan stod nu på höjdpunkten av sin bana när han med ett självständigt befäl över en betydande armé av koalitionen trupper deltog i den avgörande kampen mot Napoleon. Hans ledning av nordarmén har visserligen varit utsatt för många skilda meningar, färgade i hög grad av personliga och nationella prestigehänsyn. Utan tvivel hade Karl Johan såsom fältherre sina brister vid sidan av stora och lysande förtjänster, främst måhända en väl långt driven försiktighet som i den våldsamma och hastigt förlöpande kampanjen mot tidens yppersta militära snille stundtals syntes förlama och fördröja nordarméns verksamhet. Han var därjämte icke fri från en ömtålighet om makten och överdriven känslighet för kritik som försvårade samarbetet med de under honom ställda preussiska och ryska generalerna. Men tydligen var hans dröjande och återhållande ledning i flera fall synnerligen väl motiverad gent emot den för stora iveren hos hans medbefälhavare. I stort sett torde han på ett utmärkt sätt ha löst sin uppgift i det världshistoriskt betydelsefulla fälttåg som ändade med Napoleons definitiva nederlag vid Leipzig.

Svårare att bedöma är Karl Johans uppträdande i fortsättningen när striden överfördes till västra Tyskland och in på Frankrikes eget område. De förbundna makternas behov av den svenska kronprinsens personliga förmåga och erfarenhet och av den relativt obetydliga svenska styrka som han disponerade minskades efter den stora segern ganska hastigt. Hans prestige var nog också åtskilligt rubbad genom det klander som riktats mot hans härföring. Han behöll visserligen ledningen av nordarmén, vars roll blev att frigöra nordvästra Tyskland och Nederländerna för att norr ifrån rycka in i Frankrike, men arméns styrka minskades efterhand genom att stora delar av hans trupper drogos därifrån och ställdes under annat befäl. Själv hade han sina egna syften att fullfölja, väl medveten om att ett längre dröjsmål att bevaka dem kunde under snart helt ändrade förhållanden beröva honom hela den vinst som Sveriges insats i kampen avsett och traktater utlovade. I detta svåra läge var det åter hans personliga avgörande som löste svårigheten, i det att han med åsidosättande av kampen mot Napoleon föll in i Holstein och avtvang konung Fredrik freden i Kiel som i princip lösgjorde Norge från Danmark och stipulerade dess förening med Sverige.

Samtidigt med denna djärva och självständiga aktion trädde även ett annat mål, i än högre grad personligt, fram i den svenska kronprinsens planer. Det var den hägrande utsikten att efter Napoleons väntade fall själv få övertaga ledningen av Frankrikes öden. Denna tanke, som åtminstone tidtals hade ett stöd i Alexanders vänskap och

uppfattning av det franska problemet, omfattades av Karl Johan med en verklig iver och inverkade utan tvivel i ganska hög grad på hans hållning ända fram tills slutkampen i Frankrike var avgjord och den legitima restaurationen genom Englands och Österrikes beslut blivit koalitionen program. Det är icke svårt att förstå den lockelse som en fransk tronbestigning eller ett övertagande i annan form av ledningen av Frankrikes öden innebar för Karl Johan som dock var och förblev fransman hela sitt liv igenom. Svårare är att förstå att hans klara intellekt kunde tro på varaktigheten av en det franska folket påtvingad styrelse av en man som varit med bland de främsta att krossa dess ärorika arméer och mest lysande maktställning. Måhända litade han på personliga förbindelser inom landet och gamla meriter därest ett val skulle ske. De små antydningar om att hans kandidatur varit aktuell synas icke peka hän på någon större anslutning. Huru därmed än förhåller sig, var hans dröm att i sitt gamla hemland få efterträda sin fallna rival otvivelaktigt en verklig åstundan hos honom under de veckor som föregingo avgörandet i Frankrike. Utan inflytande på hans görande och låtande såsom den svenska politikens ledare och den allierade nordarméns högste, om ock numera något kringskurne chef har hoppet om Frankrikes krona icke varit. Både de utländska krigarna och statsmännen kring honom och hans svenska rådgivare och vänner hade åtskilligt att anmärka rörande hans hållning.

Hela denna episod i Karl Johans liv som varit ganska litet känd, i äldre litteratur måhända avsiktligt förbigången, har genom Höjer blivit fullt klarlagd så vitt det sparsamma materialet medgiver. Höjers kloka och förstående uppfattning därav har först gett detta moment i Karl Johans bana dess riktiga proportioner. Genom hans framställning har äntligen Karl Johans strävan att nå detta mål för sin ärelystnad fått sin verkliga betydelse i förhållande till andra viktiga syften som bestämt hans uppträdande opartiskt fastställt och väl avvägd. Karl Johans franska politik »nådde aldrig utöver trevare och förberedelser», och full klarhet har han tydligen ej själv haft om den ställning han borde intaga om ledningen av Frankrikes öden anförtrotts honom. Att han, om en monarkisk ställning eller rollen såsom republikens president vägrades honom, kunde tänka på den blygsammare uppgiften att vara en ledande makthavare vid sidan av den restaurerade bourbonske konungen och även förhandlade därom, vittnar icke blott om ärelystnad utan snarare om livligheten av hans åstundan att gagna sitt fosterland i dess förnedringstillstånd och om tilltron till egen förmåga att kunna göra detta. Något svek av sina förpliktelser mot Sverige avsåg han icke och den stora uppgiften att skapa åt detta rike en mer tryggad yttre ställning lämnade kan icke ett ögonblick ur sikte.

Att Karl Johan mitt bland stridande intressen och viljor lyckades föra sitt främsta politiska syfte igenom i och med uppgörelsen i Kiel vittnar om en verklig statsmannabegåvning vid sidan av obestridda fältherreegenskaper. Huru svår uppgiften i själva verket var, visade sig bäst i fortsättningen när det gällde att verkligen genomföra landets besittningstagande. Det var härvid mindre det helt naturliga.

nationella motståndet från Norges folk än den i Europa växande känslan för legitimitetens rätt och de politiska intressen som främst inom England och Ryssland ställde sig emot en förening av de båda nordiska rikena som utgjorde den verkliga svårigheten. Avgörandet i Norge som slutgiltigt framtvangs genom det korta norska fälttåget har sedan länge varit ett grundligt genomdebatterat problem. Höjer har icke kunnat väsentligen berika den bild av den svensk-norska unionens tillkomst som forskningen redan vunnit, men hans gedigna framställning bestyrker det bestämda intrycket av att unionen sådan den blev var Karl Johans personliga verk. Såväl förtjänsten av att den verkligen trots alla hinder kom till stånd som de uppenbara brister som vidlåde dess rättsliga formulering och högst väsentligt föringade dess värde och framtidsutsikter få tillskrivas Karl Johan och hans iver att få verket igenom. Brådska var onekligen hela tiden av nöden och aktionen i sin helhet framträder starkt såsom ett moment i den storeuropeiska krisen. Höjer har skickligt lyckats fånga och framhäva den väsentliga betingelse för dess tillkomst som detta större sammanhang utgjorde.

En biografisk skildring är ju nödvändigtvis grupperad kring en central gestalt. Den avser att belysa en viss persons liv och verk. Men den kan också på samma gång giva en översikt, låt vara från en begränsad synpunkt, av mångfalden av samtida händelser och idéströmningar och därigenom lättare fjättra läsarens intresse och fantasi än en allmän, mer detaljerad eller mer abstrakt skildring av tidens hela historia förmår. Just detta är biografins styrka att den begränsar berättelsen om den outtömligt rika verkligheten under en viss epok till en betydande personlighets insatser däri och ändock kan meddela ett intryck av hela epokens väsentliga innebörd. Det blir naturligtvis en fragmentarisk, ofta ensidig bild av tidskedet som vinnes, men bilden blir givetvis rikare ju mer betydande den person är kring vilken berättelsen koncentreras och vars livsöde djupare och intimare är förbundet med tidens hela liv. Det gäller den politiska biografien lika väl som varje levnadsteckning av andra kulturlivets betydande gestalter. Därför har också den biografiska skildringen blivit en alltmer använd och populär metod att belysa gångna tidskedens liv och ge konkreta ehuru begränsade bidrag till deras historia.

Torvald Höjers berättelse om Karl Johans levnad intill tronbestigningen är ett sådant mäktigt bidrag till svensk och allmän historia och bör utan tvekan räknas till de mest betydande biografier som vårt lands litteratur har att uppvisa. Det torde också få erkännas att det är svårt att finna någon utländsk politisk biografi som vilår på så allsidig och grundlig kännedom om sitt ämne. Berättelsen vittnar därjämte om en sällsynt objektivitet — en egenskap som vid biografiska skildringar kanske tillhör de mer sällsynta. Det mogna, väl skolade omdömet sviker icke på någon punkt och någon annan tendens kan icke spåras än att finna sanningen enligt den moderna historiska vetenskapens krav.

Karl Johans personlighet framstår i denna del givetvis vida klarare än i den föregående. Under sin franska tid fick han icke tillfälle att fullt visa sin förmåga och intaga en ledande ställning vare sig på det politiska eller militära området. Han stod i skuggan av Napoleons mäktigare gestalt och tilläts icke, lika litet som någon annan, att spela en verkligt självständig roll vid dennes sida. Såsom svensk tronföljare blev hans ställning helt annan. Först nu fick han tillfälle att fullt visa vad han dugde till och utveckla sin inneboende fulla kraft och rikedom av betydande egenskaper.

I och för sig inbjöd ställningen som tronföljare ingalunda därtill. Hans företrädare, den så plötsligt bortgångne Karl August, hade icke spelat någon roll i det politiska livet alls. Annorlunda ställde det sig för den franska krigarefurste som kallades hit just för att giva en kraftigare ledning åt den svenska staten. För honom själv var det självfallet att genast taga en dylik ledning. De formella och begränsade befogenheter såsom högsta befälhavare näst konungen över krigsmakten, plats i statsrådet och förordnande till regent under konungens sjukdom — det sista för övrigt icke överensstämmande med grundlagens dåvarande lydelse — voro icke den verkliga grunden härför. Det var makten av hans personlighet som gjorde honom till den styrande, särskilt i allt som rörde militära och yttre politiska ting. Man kan till och med vara frestad att tala om Karl Johans diktatur under de år som den stora yttre krisen varade.

Otvivelaktigt voro de svenska män som sutto i regeringen eller på rikets främsta administrativa poster utmärkt hederliga och fosterlandsälskande män, samtliga för övrigt högt bildade aristokrater och byråkrater i olika nyanser, men ingen av dem hade någon större kännedom om den stora politikens spörsmål eller någon vana vid självständig verksamhet eller förmåga av initiativ och mod att göra en mening gällande — säkerligen en följd av enväldets nivellerande och tyngande regim. Den auktoritet den nya kronprinsen förvärvade på grund av sin personliga överlägsenhet, sin självkänsla och sin erfarenhet blev därför från början utomordentlig. Denna främling, frigjord från gamla traditioner och slentrian, från nedärvda fördomar eller populära önskemål, återgav nästan med ens den kraft åt den svenska regeringsmakten som den saknat sedan Gustav III:s dagar och förlänade i själva verket efterhand ett starkt tycke av monarkiskt övervälde åt den nya författningen som de första åren efter statsvälvningen närmast såg ut att utveckla sig till ett ständervälde liknande frihetstidens. Det blev hastigt nog slut på den inre upplösningen och en märklig sammanfattning av det svenska folkets krafter och mitt bland all ovisshet och planlöshet beträffande rikets yttre politik samlade en kraftig ledning både regering och folk nästan utan opposition kring ett bestämt program som förde in den svenska staten i en stor politisk aktion trots dess svaga ekonomi och stora fredsbehov. Icke mindre märklig var den auktoritet med vilken den svenska tronföljaren rörde sig bland den stora koalitionen mäktiga furstar, krigarhövdingar och statsmän och bland dess många stridiga viljor i huvudsak fick sina avsikter igenom. Hans framfärd ligger så fullständigt

över nivån för samtida svenska politiker att de stora resultat som vunnos måste tillskrivas honom allena. Det är också främst på grund härav som han städse kommer att nämnas bland vårt folks stora hövdingar.

Höjers teckning lämnar ett starkt intryck av en betydande personlighet, en statsman och krigare över vanliga mått. Men den fördöljer ingalunda svagheterna i Karl Johans väsen, främst hans alltför uppbrusande lynne, hans otålighet och överdrivna misstänksamhet. Helt säkert var han ingalunda lätt att samarbeta med vare sig för de svenskar som omgävo honom eller de många utländska generaler och ministrar med vilka han hade att umgås och förhandla. Icke heller kan han fritagas från en väl stark omsorg om sin och sin familjs ekonomi vid de förhandlingar som definitivt reglerade fredsslut och skadestånd. Men visserligen hade han starka skäl för sina krav på ersättning för de förluster som hans övergång i svensk tjänst och brytningen med Napoleon medfört. Diskussionen om rättmätigheten i dessa anspråk uteblev ingalunda och Karl Johans egen tolkning av vissa överenskommelser rörande penningersättning från utländska makter till den svenska staten torde nog förbliva omstridd. Om härvid en ingalunda omotiverad benägenhet att stärka sin och den nya dynastiens ekonomiska ställning framträder, förenar den sig med en sällsynt liberalitet mot enskilda personer eller för allmänna syften. Karl Johan hör till de stora historiska personligheter som endast vinna på att allsidigt och objektivt granskas och om vilka det gäller att framhållandet av brister och misstag endast gör dem mer mänskliga och mer förståeliga utan att förringa deras storhet och verkliga förtjänster.

Historiker av facket såväl som alla andra som äro intresserade av historisk forskning och historiska skildringar hava allt skäl att med synnerlig tillfredsställelse och tacksamhet mottaga den nya delen av Höjers monumentala Karl Johansbiografi. Den är en heder för svensk vetenskap. Den önskan må här till sist få uttalas att författaren får tillfälle att slutföra densamma genom en skildring även av Karl Johans levnad och verksamhet såsom Sveriges och Norges konung.